

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:
Філологічні науки
(мовознавство)

Випуск 75 (2)

Кіровоград – 2008

ОГЛАШЕННИЙ Р. ЕРГАТИВНА КОНСТРУКЦІЯ РЕЧЕННЯ ТА ЕРГАТИВНІ ДІЄСЛОВА ЯК ПРОЯВИ ЕРГАТИВНОСТІ В МОВАХ НОМІНАТИВНОЇ ТИПОЛОГІЇ.....	78
ОЖОГАН А. СТРУКТУРА Й СЕМАНТИКА СУБ'ЄКТНИХ ДІЄСЛІВНИХ ДЕСТРУКТИВНИХ ПРЕДИКАТИВ У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	81
ОКСАНИЧ М. ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ СЛІВ У ПРОСТОМУ ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКОМУ РЕЧЕННІ.....	86
ОЛІЙНИК Е. ЯВИЩЕ СИНКРЕТИЗМУ В СИСТЕМІ З'ЯСУВАЛЬНИХ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ.....	89
ОСТРЕЦОВА И. ОПИСАТЕЛЬНЫЕ ПРЕДИКАТЫ С ГЛАГОЛЬНЫМ КОМПОНЕНТОМ «ПРОИСХОДИТЬ» В СФЕРЕ СПЕЦИАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ.....	92
ПАНЧЕНКО К. ЗВ'ЯЗОК ІМПЕРФЕКТИВНИХ ДІЄСЛІВ ТА ЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	96
ПШЕНИЧНА І. СЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІЄСЛІВНИХ ПРЕДИКАТИВ ІЗ МУЛЬТИПЛІКАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	101
ПЯНКОВСЬКА І. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СУБ'ЄКТА В КОНСТРУКЦІЯХ ІЗ ПРЕДИКАТАМИ СТАНУ В НІМЕЦЬКІЙ Й УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	104
СІКОРСЬКА О. ОСОБЛИВОСТІ МОРФОЛОГІЧНОГО ВИРАЖЕННЯ ФУНКЦІЇ НЕОБХІДНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	107
СУЛИМА О. НЕСПЕЦІАЛІЗОВАНІ СЛОВОФОРМИ В РОЛІ ІМЕННОЇ ЧАСТИНИ СКЛАДЕНОГО ПРИСУДКА.....	109
ТАТАРОВСЬКА О. НЕПАРНІ ЗАПЕРЕЧНІ СТРУКТУРИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	114
ШЕВЧУК О. ПРОПОЗИЦІЯ ЯК СТРУКТУРА СЕМАНТИЧНОГО ЗМІСТУ КОНСТРУКЦІЙ NN, N'SN, NOFN.....	117
ЯКУБЕНКО І. ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСОБИ АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	120
ЯЦЕНКО П. ДИСКУРСИВНА СПЕЦИФІКА СУРЯДНО-ПІДРЯДНОГО ПОЛІНОМУ.....	124
2.2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОНЕТИКИ ТА ФОНОЛОГІЇ.....	127
ВАСЬКО Р. СИНТАГМАТИКА ПЕРВИННИХ ФОНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У КОНСОНАНТНИХ ГРУПАХ ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВ.....	127
ШТАКІНА Л. СОЦІОФОНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЖАНРОВОЇ ДИНАМІКИ.....	131
ВАЛІГУРА О. НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ УСНОГО МОВЛЕННЯ БІЛІНГВА.....	135
КОЧУБЕЙ В. ОСОБЛИВОСТІ ВИМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ІНШОМОВНОМУ МОВЛЕННІ.....	139
ПАРАЦЬУК В. СУЧАСНА БРИТАНСЬКА ОРФОЕПІЧНА НОРМА СЛОВА: ТЕНДЕНЦІЇ ВАРІЮВАННЯ ФОНЕМНОГО СКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ).....	143
РУДІК І. ВАРИАТИВНІ ПРОСОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ПРОПОВЕДИ.....	149
ВЕРЕЦЬАК Ю. ВАРИАТИВНІСТЬ ФОНЕМНОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА В НОРМАТИВНОМУ АСПЕКТІ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКОГО ВОКАЛІЗМУ).....	154
DOLYNA A. CRITICAL APPROACH TO CHANGING FOSSILIZED PRONUNCIATION.....	157
ГРИШИНА Т. ПРОЯВЛЕННЯ ДЕКОДИФІКАЦІЇ ПРОИЗНОСИТЕЛЬНОГО СТАНДАРТА В СМІ ГЕРМАНІЇ.....	160
ЗІНЧЕНКО О. ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО ФАКТОРУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ УСНОГО СПОНТАННОГО МОВЛЕННЯ.....	164

Досить часто відношення квалітативності при авторській оцінці є метафоричним перенесенням ознак одного об'єкта на інший, наприклад: *transparency of memory, the blackness of the human soul, a voice of ice*.

Статальне угруповання являє собою пропозиціональну структуру, яка складається з предиката стану й об'єкта, якому властивий цей стан. Загальний вигляд пропозиціональної структури такий:

Р стан – Суб'єкт

Наприклад: *labour market tightness, O'Donnell's outward annoyance*.

В аналізованих структурах означуване слово виражене абстрактними іменниками, що позначають стан. Атрибут, носій цього стану, представлений конкретними іменниками – назвами особи чи групи осіб.

Обставинне угруповання. Основу пропозиціональної структури одиниць цієї групи складає семантичний предикат одного з виділених раніше чотирьох типів у поєднанні з обставинними елементами. Відповідно до семантичної ролі обставинних елементів розрізняються локативні та темпоральні структури

У локативних структурах формуються відношення між предикатом місцязнаходження в просторі та об'єктом:

Р відношення – Локатив

Наприклад: *seaside resort*

У темпоральних структурах виділяється об'єкт та його часові характеристики:

Р відношення – Темпоратив

Наприклад: *girlhood dreams, an afternoon's excursion, the wind of evening*.

Для цієї групи типовим є використання іменників, що позначають відтинки часу.

Таким чином, у групах іменників, представлених такими структурними моделями, як NN, N'sN, NofN, можна виділити наступні пропозиціональні структури: реляційні, акральні, квалітативні, статальні та обставинні, які відтворюють семантичний зміст досліджуваних груп іменників.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арупонова Н.Д. "Полагать" и "видеть" (к проблеме смешанных пропозициональных установок) // Логический анализ языка: Проблемы интенциональных и прагматических контекстов. – М., 1989. – С.7-30.
2. Бархударов Л.С. Очерки по морфологии современного английского языка. – М., 1975. – 329с.
3. Богданов В.В. Семантико-синтаксическая организация предложения. – Л.: ЛГУ, 1977. – 204с.
4. Болдырев Н.Н. Структурированные атрибутивные словосочетания пропозиционального типа в современном английском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук. – Л., 1983. – 23с.
5. Гак В.Г. К проблеме синтаксической семантики: семантическая интерпретация "глубинных" и "поверхностных" структур // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. – М., 1969. – С. 77 – 85.
6. Гіков Л.В. Особливості вживання лексико-граматичних і лексичних одиниць в авторському стилі: Автореф. дис...канд.філол.наук: 10.02.04/ Львівський нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2003. – 20с.
7. Егоров А.И. Структурно-семантическая организация и функционирование ИГ с препозитивными атрибутами в современном английском языке: Дис... канд. филол. наук. – М., 1986. – 176с.
8. Фреге Г. Смысл и денотат // Семиотика и информатика. – Вып. 8. – М.: ВИНТИ, 1977. – С. 188 – 205.
9. Сусов И.П. Семантическая структура предложения: на материале простого предложения современного немецкого языка. – Тула: ТГПИ, 1973. – 141с.
10. Anderson J.M. On case grammar: Prolegomena to a theory of grammatical relations. – Croom Helm: Atlantic Highlands. – N.Y.: Humanities Press, 1977. – 313p.
11. Fillmore C.J. Frame semantics // Linguistics in the morning calm. – Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. – P. 111 - 137.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Шевчук - викладач кафедри англійської філології Запорізького національного університету.
Наукові інтереси: функціональна граматики англійської мови.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСОБИ АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Ірина ЯКУБЕНКО (Київ, Україна)

У статті розглянуто актуальне членування (АЧ) у динамічному аспекті, його визначення комунікативним завданням, розглянута роль різних засобів АЧ в перекладознавчому аспекті, комунікативні варіанти речення, наведено дві класифікації засобів АЧ.

The article focuses on the actual division in the dynamic aspect, its presupposition by the communicative tasks. The role of actual division and communicative variants of sentences is shown in the aspects of interpretations. Two classifications of the actual division are given in the article.

Об'єктом вивчення є актуальне членування (АЧ) речення, предметом – засоби АЧ та релевантність порядку слів для комунікативної мети. Невелика кількість праць з цієї проблематики на матеріалі сучасної німецької мови зумовила актуальність цього дослідження. Окреслені завдання наступні: проаналізувати попередні здобутки в галузі комунікативної лінгвістики стосовно АЧ, дати характеристику понятійному апарату, висвітлити питання АЧ в аспекті прагматики.

Розглядаючи проблему засобів актуального членування речення, ми вважаємо за потрібне визначитися з понятійним апаратом і подати короткі відомості про шлях розвитку цієї теорії. Актуальне членування речення – це смислове членування речення на основі вираженого в ньому змісту. Залежно від комунікативного завдання речення може членуватись на дві частини – предмет повідомлення і те, що повідомляється. Предметом повідомлення при актуальному членуванні речення є тема, що містить відоме для мовця в цій ситуації і служить відправним пунктом висловлювання. Заключною частиною є рема, або ядро висловлення, в якому міститься те нове, що повідомляється про тему.

Die Hochzeit meines besten Freundes war eigentlich die Hochzeit meines letzten Freundes. Arne war aus einem einfachen Grund mein „letzter“ Freund: weil er von all meinen Freunden der Einzige war, mit dem ich über alles reden konnte und in dessen Augen noch ein wenig Restleben und Rebellion funkelte [12: 14].

Перед нами типова послідовність розподілу комунікативних навантажень від теми до реми за схемою Т – Р, такий тип тематичної прогресії називається лінійним.

Одиниці, що фігурують при актуальному членуванні, Матезіус назвав основою або темою (у іншій термінології), та ядром висловлення, або ремою. Актуальне членування може збігатися й не збігатися з граматичним членуванням, для якого характерне виділення групи підмета й присудка. АЧ залежно від структури основного речення буває простим, таким, що створює просту тематичну прогресію, або ускладненим (із наскрізною темою або ускладненими ремами).

Der Bogen, auf dem die Antwort niedergeschrieben werden sollte, enthielt sechs mit Namen versehenen Spalten (der Zahl der Untersuchungspersonen entsprechend) [10: 102]. Аналізуючи це речення в аспекті руху в ньому інформації, можна наочно продемонструвати його структуру: Т R1 R R2. У наведеному прикладі частина головного речення, що стоїть до підрядного речення, є темою, яка зумовлена контекстом. Т – це тема, R1 – додаткова рема, R – основна рема, а R2 – ще одна додаткова рема, яка разом із першою містять у собі лише другорядну інформацію, відсутність якої не створить перешкод для сприйняття структурно-смислового блоку. Рематична група представлена не тільки частиною головного речення, але й підрядним означальним, а також відмежованим дієприслівниковим зворотом. У результаті актуального членування речення стає динамічною одиницею мовлення, а рема є головною комунікативною частиною речення.

Теорія АЧ розглядає речення в аспекті руху в ньому інформації. Рух думки від вже відомого, від того, що названо мовцем або що знаходиться перед очима співрозмовника, до того, що ще не відомо слухачам або читачам зазвичай віддзеркалений у кожному висловленні усного та писемного мовлення. Формуючи висловлення, мовцем беруться до уваги пресупозиція адресата (пресупозиція – від лат. *prae* – попереду, *supositio* – припущення; це імпліцитний складник змісту висловлювання або тексту, який є істинним і не суперечливим, передреє їхньому вербальному плану та сприяє їх успішному сприйняттю та розумінню [9: 491]), і, в залежності від цього, відома частина висловлювання стає вихідним пунктом, відправною точкою висловлення, а у другій частині повідомляється те, що мовець хоче сказати про першу частину. Членування висловлювання на тему і рему, на думку К. А. Філіппова, називається актуальним тому, що воно відтворює актуальну позицію мовця у даному конкретному випадку стосовно до змісту висловлення і щодо до тих, кому це висловлення адресовано [11: 164]. Отже, можна зробити висновок, що АЧ вже містить у собі прагматичний аспект. Залежно від інтенції автор застосовує певний порядок слів, інтонацію та інші засоби АЧ речення. Спираючись на думку Ю. С. Маслова, К. І. Філіппов справедливо зауважує, що актуальна інформація є ніби той кут зору, під яким подається інформація, те, без чого сама суттєва інформація втрачає свою цілеспрямованість.

Як зазначає Філіпов, членування висловлення на тему та рему залежить від реального контексту і конкретної ситуації мовлення [11: 164].

1. *Er bekam das Buch von einem Kollegen*
2. *Er bekam von dem Kollegen ein Buch*

Ці речення, передаючи одну й ту саму істотну інформацію, різняться між собою актуальною інформацією, яка в них міститься, хоча істотна інформація однакова. У першому реченні мовець хоче повідомити про факт в цілому, не виділяючи особливих моментів, або ж при сильному наголосі на слово *Kollegen* підкреслює, що він отримав книгу саме від колеги, а не від когось іншого, а у другому реченні виділяється інформація, що від колеги він отримав саме книгу, а не щось інше [11: 164].

З огляду на зазначене вище, можна дати ще одне визначення АЧ: членування речення на дві частини, яке визначається комунікативним завданням, істотним для певного контексту або в певній мовленнєвій ситуації, називається актуальним членуванням речення.

Багато дослідників визначають як основні критерії виділення теми та реми такі: порядок слів, інтонація, наголос [10: 100], але потрібно зауважити, що останні два критерії є релевантними лише у процесі аналізу усних видів тексту.

Одні з перших спроб аналізу порядку слів знаходимо у римських граматиках. Якісно інший підхід до вивчення порядку слів характерний для учених 17 – 18 століть, зокрема таких, як А. Арно, К. Ласно, П. Дюмаре, Н. Бозе, Ш. Бато, І. Аделунг та ін. [1: 23]. Представниками школи Пор-Рояля був проголошений універсальний природний порядок слів, згідно з яким суб'єкт має передувати предикату,

але при цьому вони зазначали, що неправильність порядку слів з граматичного боку не виключає їхньої довершеності у мовленнєвому аспекті [1: 24]. Вперше ж думку про існування закономірностей формування речення, пов'язаних з його комунікативною функцією в мовленні, висловив французький лінгвіст А. Вейль, який ґрунтовно проаналізував особливості порядку слів у давніх мовах [4: 4]. Наприкінці 19 століття проблема порядку слів набуває психологічного трактування. Основними представниками цього напрямку були Г. фон Габеленц, П. Ф. Фортунатов та ін. Але саме введене В. Матезіусом у лінгвістику вчення про актуальне членування речення поставило на тверду основу проблему порядку слів.

На наш погляд, цікавим є питання важливості АЧ для реферування. Особливої ваги ця проблема набуває для студентів в аспекті перекладознавства. Перш, ніж здійснити реферування, студенту треба уважно прочитати статтю й визначити найголовнішу, найважливішу нову інформацію, тобто проаналізувати її та занотувати. Прикладом методики спрощеного аналізу слугує алгоритм компресії інформації тексту. Під компресією тексту мається на увазі один із можливих варіантів його квазіреферування, тобто складання реферату на основі відбору й комбінування готових фрагментів тексту [3: 35]. Визначальною гіпотезою підходу до проблеми квазіреферування є припущення, що найважливіша фраза тексту має найбільше число лексичних зв'язків з іншими фразами цього тексту. Якщо ж враховувати те, що абзац вводиться в текст переважно лінгвістично найбільш вагомими фразами, то в квазіреферату потрапляють найважливіші фрази абзацу [3: 36], фрагменти, що містять нове, рему. Виокремлюючи певні речення, відбираючи й комбінуючи фрагменти тексту, студент, формуючи висловлення, враховує ступінь "відомості" предмета стосовно того, що ще не відомо про нього і, в залежності від цього, робить відому інформацію вихідним пунктом, а у іншій частині свого висловлення зазначає те нове, що необхідно повідомити. На нашу думку, будь яке реферування містить прагматичний аспект, бо саме від створювача реферату, від його актуальної позиції, від обізнаності у даному питанні залежить висвітлення основних проблем і вірна подача інформації.

Як вже зазначалося вище, актуальне членування речення виражається певними засобами. Найпоширенішими є порядок слів та інтонація. К. А. Філіппов вслід за Ю. С. Масловим зазначає, що, наприклад, у російській мові є і інші засоби передачі актуальної інформації, а саме: підсилюючо-виокремлюючі частки, спеціальні синтаксичні конструкції. При цьому у різних мовах ці засоби можуть по різному співвідноситися один з одним. Для німецької мови поширеними засобами АЧ є артиклі, залогові трансформації (наприклад, заміна актива пасивом і навпаки).

1. *Die Tür öffnete sich, und ein Greis trat ins Zimmer*

2. *Die Tür öffnete sich, und der Greis trat ins Zimmer* [11: 166]

Наведені речення мають однакову синтаксичну структуру і майже однакове лексичне наповнення. Різницю складає лише використання неозначеного та означеного артиклів. Саме ця різниця і визначає різну функціональну перспективу речень. Неозначений артикль є маркером нової інформації, про дещо нам не відоме, а означений артикль вказує на відомість нам того предмета, про який йде мова [11: 166]. Як відомо, варіанти одного і того ж речення, які розрізняються комунікативним завданням і мають різне АЧ, називаються комунікативними варіантами речення. Ми побачили на прикладах, що комунікативні варіанти речення розрізняються порядком слів та інтонацією.

У стилістично-нейтральному контексті слова в повідомленні розташовуються від теми до реми (нейтральний, об'єктивний порядок слів) [4: 5]. Зворотній порядок слів, або інверсія, властивий німецькій і українській мовам, такою ж мірою, як і прямий. Тут можна зустріти складні речення, де елементи однієї частини проникають в іншу і в головній частині речення, і в підрядній. Якщо норми прямого порядку слів порушуються внаслідок настанови мовця на утворення стилістичного ефекту, на посилення експресивності висловлення, тоді виникає інверсія, але АЧ при цьому не змінюється [4: 5].

Дослідниками доведено, що між порядком слів і АЧ не завжди існує однозначна відповідність. Зазвичай певне актуальне членування може бути виражене певним порядком слів. Але існують випадки, коли одне і теж АЧ може бути виражене двома варіантами порядку слів, наприклад:

1. *Mein Vater // kauft mir ein Buch*

2. *Ein Buch wurde von meinem // Vater gekauft*

У даних реченнях ми бачимо, що АЧ збереглося, але при цьому змінився порядок слів, у другому реченні відбулася заміна актива пасивом. Це пояснюється тим, що додаток *ein Buch* не може зайняти перше місце підмета, бо він у німецькому реченні повинен виступати в активній ролі, у ролі виконавця дії. Зберігаючи свою пасивну роль, додаток *ein Buch* може знаходитися на першому місці, але для цього необхідно змінити граматичну конструкцію речення для збереження його смислового навантаження.

При одному і тому ж порядку слів речення може допускати дві можливості АЧ.

1. *Die Tür öffnete sich, und ein Greis trat ins Zimmer*

2. *Die Tür öffnete sich, und der Greis trat ins Zimmer*

У цих синтаксично однакових реченнях різна функціональна перспектива впливає із використання означеного і неозначеного артикля. При перекладі на українську мову треба вважати, що в українській

мові відсутня така морфологічна форма як означений і неозначений артикль. Функцію виділення актуальної інформації беруть на себе інші засоби, у даному випадку порядок слів:

1. Двері відкрились і в кімнату зайшов старий
2. Двері відкрились і старий зайшов у кімнату

На цьому прикладі ми бачимо, яку важливу роль відіграють засоби АЧ при перекладі.

Н. О. Меркулова, спираючись на градуальну шкалу засобів тема-рематичного поділу, зазначає, що рематична інтонація в українській мові є основним ієрархічно найвищим засобом актуалізації, але цей критерій визначення теми та реми може застосовуватися лише при аналізі усних видів тексту. Коли ж висловлення побудоване за нормами об'єктивного порядку слів, то роль інтонації непомітна і речення оформлюється нейтральною інтонацією. Можна говорити про довільне розташування реми щодо інших інформаційно слабших елементів висловлення. Щоб інформативно важливий компонент виявив себе як рему, мовець ставить його у певні умови за допомогою певних маркерів реми, які є основними орієнтирами для виявлення комунікативної мети. Існують різні класифікації ремоідентифікаторів.

Серед перших ступенів ієрархії ремоідентифікаторів Н. О. Меркулова виділяє: 1) рематичний наголос; 2) ремоідентифікатори; 3) порядок слів [5: 6]. Як бачимо, порядок слів в українській займає останнє місце серед кванторів реми, отже, услід за дослідницею, ми погоджуємося, що твердження щодо фіксованої позиції реми буде справедливим лише частково. Якщо ж говорити про місце розташування реми у висловленні, то воно зумовлене комунікативним регістром мовлення, функціональним стилем, комунікативною настановою мовця [5: 7].

І. Р. Вихованець виділяє в українській мові фонетичні актуалізатори (логічний наголос і паузи), синтаксичні (порядок слів і частки), лексико-граматичні (наприклад, повтор) [5: 8]. Релевантний зв'язок (внутрішній зв'язок між темою і ремою) в адекватній комунікативній ситуації є основним показником комунікативного навантаження висловлення.

Повертаючись до маркерів реми, слід підкреслити, що одним із найбільш поширених прийомів маркування реми (в українській мові) є повтор [4: 9]. Його можна віднести до одного із найпоширеніших прийомів і в німецькій мові, що акцентує увагу слухача або читача на певній інформації, виокремлює рему. Серед синтаксичних способів тема-рематичного поділу висловлення окремо стоїть програмованість реми валентністю предиката і для німецької мови цей спосіб є одним із найважливіших. Оскільки семантико-синтаксичним ядром речення є предикат (присудок), то реалізація інших членів речення підпорядковується семантичному устрою дієслова. У свою чергу, на валентну перспективу дієслова впливає система його синтагматично-парадигматичних зв'язків. Отже, дієслово повністю програмує позиційну модель речення й, відповідно, комунікативну організацію висловлення, зумовлюючи семантичні та позиційні характеристики актуальних компонентів [5: 10]. Ми вважаємо перспективним вивчення у ролі ремовидільних засобів у німецькій мові апроксиматорів та абсолютизаторів (апроксимація – це різновид номінації, який характеризується приблизним, неточним позначенням предметів і явищ навколишньої дійсності в процесі мовленнєвої діяльності; абсолютизатори – група лексем, семантика яких указує на повну, абсолютну відповідність слова означуваному поняттю, тобто на повну реалізацію дії, ознаки тощо) [5: 11]. В українській мові такі апроксиматори та абсолютизатори вживаються досить часто: *немов, приблизно, біля, майже, трохи не* (апроксиматори); *завжди, повністю, абсолютно, ніколи* (абсолютизатори). У німецькій мові можемо назвати такі апроксиматори як *fast, als, gegen, kaum, als ob, ungefähr usw.* До абсолютизаторів належать *absolut, unbedingt, ganz, immer, nie, keinerlei, vollständig usw.*

На сучасному етапі розвитку теорії АЧ дослідники звертають увагу на багатоступеневість актуального членування. Тобто тема і рема першого рівня ділиться, в свою чергу, на тему й рему другого ступеня. Зокрема, Н. В. Лешкова зазначає, що багатоступеневість їхнього актуального членування пов'язана з тим, що підрядна частина хоча й підпорядкована головній, але організована як комунікативно-синтаксична одиниця на базі предикативної граматичної основи [4: 5].

Ще О. І. Таюпова вказала, спираючись на думку праць багатьох вчених, що під багатоярусністю слід розуміти певну ієрархію тема-рематичних відносин. Ця ієрархія проявляється, на думку авторів, у тому, що, не дивлячись на існування тематичних та рематичних компонентів всього складнопідрядного речення в цілому, можливе виділення теми та реми як головного, так і підрядного речень [10: 101]. Це справді є закономірним, якщо аналізувати складнопідрядне речення зсередини. При підході до цієї точки зору, тобто з точки зору надфразової єдності, всі підрядні речення слід розглядати в цілому як додаткову рему, додаткове нове [10: 101]. Досліджуючи тема-рематичну організацію підрядного додаткового речення, на відміну від додаткового означального, О. І. Таюпова звернула увагу на те, що, крім двох позиційних варіантів підрядного речення (інтер- та постпозиція), в них можлива ще й препозиція [10: 103]. В наукових статтях та монографіях перестановка підрядних додаткових не залежить від прагнення автора звернути увагу реципієнта на зміст, який міститься у підрядному реченні, або від бажання надати цьому реченню емоційне забарвлення. Така перестановка відбувається тому, що вони містять у собі тему (дане).

Резюмуючи вище зазначене, можна зробити наступні висновки:

- 1) Членування речення залежить від комунікативного завдання.
- 2) АЧ може збігатись або не збігатись із граматичним членуванням
- 3) Речення стає динамічною одиницею мовлення в результаті АЧ, яке представляє речення в аспекті руху у ньому інформації.
- 4) АЧ містить у собі прагматичний аспект, який зумовлює вибір тих чи інших засобів тематико-рематичного поділу. Вивчення цих засобів можливе шляхом вивчення синтагматичних та парадигматичних зв'язків.
- 5) Не всі засоби АЧ є релевантними для всіх видів текстів.

Проте, не можна стверджувати, що ці засоби є універсальними для будь-якої мовної системи. У всіх мовах існують комунікативні варіанти речення, які розрізняються комунікативним завданням і, як наслідок, порядком слів та інтонацією. Існують випадки, коли одне і те ж АЧ може бути виражене двома варіантами порядку слів (заміна актива пасивом у німецькій мові), а при одному і тому ж порядку слів у одній мові речення може допускати дві можливості АЧ. За умов відсутності в українській мові таких морфологічних категорій як означений і неозначений артикль вирішальну роль при перекладі відіграє інший засіб АЧ – порядок слів. Засоби, що використовуються в одній мові, не є такими важливими в іншій, або навіть не існують у ній.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вінтонів М. Засоби оформлення актуального членування речення // Збірка наукових праць Донецького національного університету «Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту». – Київ, 2004. – С. 23
2. Валгина Н. С. Теория текста. – Москва: Логос, 2003. – 278 с.
3. Княк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 586 с.
4. Лешкова Н. В. Актуальне членування детермінантних складнопідрядних речень: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/Донецький національний університет. – Донецьк, 2006. – 20 с.
5. Меркулова Н. О. Засоби тема-рематичного поділу висловлення: Автореф. дис. ... канд. філол. наук 10.02.01/Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2006. – 20 с.
6. Москальская О. И. Грамматика текста. – Москва, 1981. – 183 с.
7. Москальская О. И. Проблемы системного описания синтаксиса. – Москва: Высшая школа, 1981. – 175 с.
8. Пихтовникова Л. С. Актуальные проблемы членения текста и проблемы сохранения контекста и стиля при переводе // Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки. – 2004. – №4. – С. 133-138.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія, Полтава: Довкілля — К, 2006. – 716 с
10. Таюпова О. И. Актуальное членение сложноподчиненного предложения // Межвузовский сборник научных трудов рязанского педагогического университета. – Рязань, 1992. – С. 99
11. Филиппов К. А. Лингвистика текста. – С.-Петербург: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 331 с.
12. Tommy Jaud. Rest Urlaub. – Frankfurt am Main: Fischer Verlag, 2007. – 256 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Якубенко – аспірантка кафедри німецької філології КНЛУ.

Наукові інтереси: комунікативна лінгвістика, лінгвістика тексту, перекладознавство, граMATика німецької мови.

ДИСКУРСИВНА СПЕЦИФІКА СУРЯДНО-ПІДРЯДНОГО ПОЛІНОМУ

Поліна ЯЦЕНКО (Запоріжжя, Україна)

У статті розглянуто особливості сурядно-підрядного поліному в художньому, масмедіальному та науковому дискурсах, проаналізовано зазначені реченнєві утворення у формально-граматичному, семантико-синтаксичному та когнітивно-дискурсивному аспектах.

The peculiarities of coordinative-subordinative polynom in the fiction, mass medial and scientific discourse are investigated in this article, the mentioned sentence formations have been analysed in the formal-grammatical, semantic-syntactical and cognitive-discursive aspects.

Існуючий вже понад 50 років термін „дискурс" на сьогоднішній момент посідає вагоме місце у лінгвістичних дослідженнях і виділяється більшістю науковців поряд із „текстом". Враховуючи багатогранність обох понять, „текст" (від лат. textus - тканина, сплетення, об'єднання) традиційно розуміється як „об'єднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність та цільність" [7: 507], а, відповідно, „дискурс" (від франц. discourse - мовлення) тлумачиться як „зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними - прагматичними, соціокультурними, психологічними тощо факторами" [7: 136], "тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік", що "відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників" із врахуванням синтезу когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників [1: 138] чи коротко як „ситуативне використання мови" [14: 429].

Будучи за своєю сутністю „зануреним у життя" мовленням [7: 137], дискурс має різноманітні властивості, характерні кожному з його різновидів: художньому, масмедіальному, науковому т.і., що серед всіх наявних синтаксичних одиниць найяскравіше проявляються у складному реченні. Серед видів останнього особливо виділяється сурядно-підрядний поліном (СПП), мінімальна форма якого утворюється поєднанням трьох предикативних одиниць (двох головних та однієї підрядної). Отже,